

Szabó László

A barbarizmus évszázada

A neves politológus George Friedman, aki ma a legjelentősebb globális mágnán hírszerző szervezet, a Strategic Forecasting Inc., vagy ismertebb nevén a Stratfor – egyébként magyar származú – vezetője, „A következő 100 év. Előrejelzés a 21. századra” (*The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century*) című művének megírása során a „légy gyakorlatias, és képzelj el az elképzelhetetlent” elvet követi, így az mint minden olyan mű, amely megkísérli a jövőt megjeleníteni, számos olyan elemet tartalmaz, melyek napjainkban valószínűtlennek tűnnek. Ennek ellenére érdemes elgondolkodnunk a Friedman által felvetett kérdéseken.

A könyv Amerika-centrikus, de nemcsak az amerikai hatalom vizsgálatára koncentrál, hanem azt a változást is elemzi, amely az elmúlt évszázad során bekövetkezett a nemzetközi rendszerben. Véleménye szerint az elmúlt ötszáz év során Európa volt a nemzetközi rendszer központja, s gyarmatbirodalma – először az emberiség történetében – hozzájárult egy globális rendszer kialakulásához. Európa uralta az észak-atlanti térséget, s ennek következtében a világot is. A második világháború következtében Európa államainak szerepe másodlagossá vált, de a helyzet igazán akkor változott meg, amikor az 1980-as években a világkereskedelem központja áttevődött a Csendes-óceán térségébe. Geopolitikailag ez azt jelenti, hogy az az ország képes ellenőrizni a világ gazdaságot és a világkereskedelmi rendszert, amely képes ellenőrizni az észak-atlanti és a csendes-óceáni térséget.

A 19. század során a brit haditengerészet dominanciája érvényesült, amit a 20. században az amerikaiak vettek át tőlük. Mivel rendkívül időigényes és hatalmas forrásokat követel egy olyan haditengerészet létrehozása és fenntartása, amely képes ellenőrizni a világtengereket, a közeljövőben nem várható, hogy bármely állam megkérdőjelezheti az amerikaiak dominanciáját.

A könyv tartalmilag három részre osztható. Az első részben a szerző a közelmúlt és jelen folyamatait elemezve arra a következtetésre jut, hogy az Egyesült Államok csak hatalma kiterjesztésének kezdeténél tart, s az elkövetkező évszázad meghatározó hatalma marad. A második rész a közeljövő eseményeit próbálja előre jelezni, s elemzi a ma legjelentősebb államok – Oroszország, Kína – fejlődési lehetőségeit, s az arra adandó amerikai és európai válaszokat. A harmadik rész már időben lényegesen messzebbre tekint, s drámai fejleményeket látat.

Igazat kell adni a szerzőnek, amikor leszögezi, hogy a 21. század elején csak egyetlen globális hatalom létezik, s az gazdaságilag, politikailag és katonailag olyan erős, hogy egyetlen más ország sem képes komolyan befolyásolni hatalmát. Ebből kiindulva részletesen elemzi az amerikai magatartást, s annak várható hatását a többi országra.

Szeptember 11. geopolitikai értelemben véget vetett a hidegháború befejeződése és az iszlám dzsihádisták elleni háború kezdete közötti átmeneti időszaknak. A dzsihádisták nem nyerhetnek, ha a nye-

rés azt jelenti, hogy sikerül létrehozniuk a muzulmán világot egyesítő kalifátust. Az iszlám világon belüli megosztottság ehhez túl nagy, az Egyesült Államok pedig túl erős ahhoz, hogy vereséget szenvedjen. Az amerikai politikai gondolkodás egyik sarkalatos pontjára mutat rá a szerző akkor, amikor kijelenti: Amerikának nincs szüksége arra, hogy megnyerje ezt a háborút. Elegendő az is, ha lehetetlenné teszi egy olyan koalíció létrehozását, amely kihívást jelentene a szuperhatalom számára.

Egy a külpolitikát irányító másik tényezőt is figyelembe kell venni, amikor az Egyesült Államok szerepét elemezzük, s ez az úgynevezett *grand strategy*. Ez a stratégia a háborúról szól, arról, hogyan lehet az ország erejét, befolyását megőrizni. Fennállása óta az Egyesült Államok idejének tíz százalékát háborúban töltötte. Az arányokban azonban lényeges eltérést vehetünk észre: a 20. század első felében 15 évet töltött háborúban, míg a második felében idejének 22 százalékát, a 21. század kezdete óta pedig folyamatosan háborúzik.

Friedman szerint az amerikai „nagy stratégia” a félelemből született, abból, hogy elvesztik azt, amijük van, s az egyik félelem megszüntetése új félelmet szül. Ennek megelőzése érdekében a stratégia öt célt fogalmaz meg:

- Észak-Amerika teljes ellenőrzése;
- az Egyesült Államok elleni bármilyen fenyegetés semlegesítése;
- az Egyesült Államokat övező tengerek teljes ellenőrzése;
- a világ óceánjai feletti teljes uralom;
- az amerikai haditengerészet globális pozíciójának megtartása.

A nemzetközi rendszer akkor tekinthető természetesnek, ha egyensúlyban van. Napjainkban az amerikai fölény miatt egyensúlytalansági helyzet van, ami veszélyt jelent a kisországok számára. Ezért a

kisállamok szövetségbe tömörülnek, hogy ellensúlyozzák a nagyobb vagy erősebb országokat. Jelen körülmények között ez ambivalens magatartást eredményez. Egyrészt tartanak az Egyesült Államoktól, másrészt keresik annak lehetőségét, hogy szövetségre lépjenek vele. S várhatóan ez jellemzi majd mostani évszázadunkat is.

Az Egyesült Államok történelmi léptékkal mérve fiatal állam, globális vezető szerepét tekintve különösen. Ennek ellenére gazdasági, technológiai és kulturális területen olyan fölényben van, hogy az meghatározza majd a 21. évszázadot is. Ezzel jár együtt, hogy az ország hajlik a nemzetközi események túlreagálására, könnyen él az erő fegyverével. Kulturális tekintetben hasonló a helyzet, a kulturális fejlettség három szintje – barbár, civilizált és dekadens – közül még csak az elsőnél tart. Ebben a kulturális szakaszban abban a hitben élnek, hogy saját törvényeik mindenki számára kötelezőek, s aki ezt nem fogadja el, azt meg kell téríteni vagy meg kell semmisíteni. Példával illusztrálva ez azt jelenti, hogy a szélsőjobb a hitük miatt utálja a muzulmánokat, míg a szélsőbal azért, ahogy a nőekkel bánnak.

A szerző a dzsihádistákkal folyó háborút a tradicionális és a világi felfogás közötti különbségen keresztül mutatja be. A világi felfogás – különösen a nők jogainak és helyzetének tekintetében – gyökeresen változtatja meg a muzulmán társadalmat, és a muzulmán világon belüli megosztottság alapja lesz. Amíg ez a megosztottság létezik, az Egyesült Államok stratégiai győzelme nem kérdőjelezhető meg.

Friedman szerint a jövő formálására leginkább a demográfiai viszonyok alakulása és a technológiai fejlődés – ezen belül az energiaforrások kiaknázása – gyakorol hatást. A jelenlegi előrejelzések szerint egyre kevesebb gyermek fog születni, ami külön-

nösen a fejlett világ számára jelent majd problémát. A csökkenés következtében versenyfutás várható a fejlett országok között a képzett munkaerő megszerzése érdekében.

Technológiai oldal felől megközelítve az amerikai évszázadot ez azt jelenti, hogy az Egyesült Államoknak jelentős érdeke fűződik ahhoz, hogy szétrombolja azokat a tradicionális társadalmi sémákat, amelyek bizonytalanságot gerjesztenek, ugyanakkor maximális teret biztosítanak az ország számára a cselekvéshez. A szerző szerint az amerikai kultúra sajátos egybeolvadása a bibliának és a komputernek, a hagyományos értékeknek és a radikális innovációnak. A komputer az egyik olyan eszköz, amely megváltoztatta az amerikai kultúrát, s alapját képezi az amerikai kulturális hegemóniának. De a komputer az, amely oly gyorsan és mélyrehatóan megváltoztatta a világot is. Így akik el kívánják kerülni a modernizációs folyamatot, azoknak el kell kerülni az amerikai befolyást, de akik ezt teszik, azok azt kockáztatják, hogy gazdaságuk elmaradott lesz.

A szerző véleménye szerint tanúi lehetünk egyes országok hanyatlásának és mások felemelkedésének. Az első kategóriába sorolja Oroszországot és Kínát, míg a másodikba Japánt, Törökországot és Lengyelországot.

Oroszország a hidegháború elvesztését követő sokk után megpróbálja visszaszerzeni befolyását. Ennek átmeneti sikerében szerepet játszik Európa gyengesége és megosztottsága, Kína izoláltsága és belső problémái, valamint az, hogy az Egyesült Államok mással van elfoglalva. Oroszország azonban gyengesége miatt nem lesz képes megnyerni az újabb hidegháborút, amely nem lesz globális és annyi területre kiterjedő: lakossága csökken, belső konfliktusok sűrűjék, infrastruktú-

rája fejletlen. Kétségtelen azonban, hogy 2000 óta – amikor megváltoztatta stratégiáját – Oroszország sokat erősödött. A változás abban áll, hogy amíg a 20. század során az ipari fejlődésre koncentrált, addig a századfordulót követően – a fejlődő világ országaihoz hasonlóan – a természeti erőforrások (energia, ásványok, fa stb.) exportjára koncentrált. A magas energiaárak lehetővé tették az ország iparának fejlesztését, s növelték az ország befolyását nemzetközi szinten is.

Oroszország azonban nem nyugszik bele abba, hogy elvesztette befolyását a korábbi Szovjetunió területe felett, és arra törekszik majd, hogy visszaállítsa korábbi határait. Ennek érdekében arra is törekedni fog, hogy visszaszerezze korábbi katonai erejét egyrészt azért, hogy megvédje érdekeit és azt az ütközőzónát, ami biztosítja a belső területek védelmét, másrészt azért, hogy az energiafegyveren kívül más eszköze is legyen a világpolitikában. A problémák akkor jelentkeznek majd, amikor befolyási övezetét tovább kívánja növelni a balti és a kaukázusi térségben, ahol érdekei ütközni fognak a feltörekvő nemzetek, illetve az őket támogató Egyesült Államok érdekeivel. Az USA stratégiai célja, hogy egy Eurázsiaiban domináló hatalom létrejöttét megakadályozza.

Az orosz befolyás visszaszorítása egyaránt fontos a lengyeleknek és a törököknek is, s ez a konfrontáció 2020-ra uralni fogja a globális politikát. Oroszország arra törekszik majd, hogy megossza a NATO-t és megnyerje Németországot, miközben szembekerül a közép-európai – hajdan szövetséges – kis országokkal. Az Egyesült Államok technológiai támogatásának köszönhetően ez a szövetség képes lesz megfékezni az orosz térnyerést. Ebben jelentős szerepet játszik majd a másik két feltörekvő nemzet is, akik szintén az oro-

szok meggyengítésében, sőt bizonyos orosz területek megszerzésében érdekeltek.

A könyv legfuturisztikusabb része a 2040 utáni események leírása. A technológiai fejlődés következtében a robotok széles körben elterjednek, hiperszonikus rakéták és repülőek uralják a légteret, és a fejlett országok energiaszükségleteik jelentős részét a világűrbe telepített rendszerek segítségével nyerik. Az Egyesült Államok a világűrbe telepített rendszerek segítségével ellenőrzi a vele szemben álló nemzeteket, Japánt és Törökországot.

A törökök a muzulmán világ vezető hatalmaként jelentős mértékben kiterjesztik határait – a Balkántól a Kaukázusig –, szövetségre lépnek a japánokkal, és megtámadják a lengyelek vezette szövetséget. Japán a Holdra telepített katonai eszközeivel csapást mér az amerikai vezetési pontokra, s ezzel kezdetét veszi egy újabb globális háború.

Az amerikaiak a kezdeti csapást követő helyreállítás után válaszcsepásokat mérnek az ellenséges katonai vezetési pontokra, és technológiai fölényüket kihasználva fokozatosan térdre kényszerítik a japán és török erőket. A törökök technológiailag fejletlenebbek szövetségeseüknél, de így is képesek arra, hogy elfoglalják Magyarországot és fenyegezzék a lengyeleket, akiket a németek is megtámadnak. A brit légi-erő és az amerikai szárazföldi csapatok segítségével sikerül megsemmisíteni a támadó erőket.

A háború utáni rendezés során az amerikaiak arra törekednek majd, hogy megőrizték az erőegyensúlyt a török–lengyel, illetve a japán–kínai térségben, s korlátlan el-

lenőrzési jogot kapjanak a világűrben. Így a szemben álló felek újra egymással lesznek elfoglalva, s az Egyesült Államok ismét szabad kezet kap, s talán egy újabb évszázadnyi uralkodásra készülhet fel.

De 2060 körül az USA-nak egy sokkal közelebbi és fegyverekkel le nem küzdhető veszélyre kell felkészülnie, amit déli szomszédja jelent majd. Mexikó – amely már napjainkban is a 15. legerősebb gazdaság – megerősödése megkérdőjelezheti az Egyesült Államok területi integritását és megváltoztathatja az észak-amerikai erőegyensúlyt. Az ország addigi angol nyelvű kultúrája nem lesz domináns, s kiegészülve a spanyollal Amerika bikulturális nemzetté válik. Az USA déli államaiban többségbe kerülnek a spanyol származásúak, s képviselőik egyre jelentősebb politikai befolyással rendelkeznek majd a szenátusban és a képviselők között. S ekkor ki is fogja irányítani az Egyesült Államokat?

Egy előrejelzés persze sohasem lehet pontos, és aligha akkor, úgy és azokkal a szereplőkkel fog megvalósulni, ahogy azt a szerző jelezte. Valószínű azonban, hogy az események fő tendenciájában nem sok a tévedés még akkor sem, ha olyan tényezők nem kerültek a szerző látókörébe, mint a pénzügyi rendszer, a nemzetközi intézmények szerepe, a környezeti problémák. A szerző – ahogy ígérte – amerikai szemszögből kísérelte meg felvázolni a 21. század történéseit, s hogy ez mennyire sikerült neki, azt csak majd azok tudják megmondani, akik a 21. század végén újra elöveszik a könyvét.

(George Friedman: *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century*. New York, 2009, Doubleday, 253 o.) ■